

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-76-87>

УДК 338.48:343.97

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ТУРИСТІВ В ПРИМОРСЬКИХ РЕГІОНАХ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

PECULIARITIES OF ENSURING THE SAFETY OF TOURISTS IN THE COASTAL REGIONS OF UKRAINE DURING THE LEGAL REGIME OF MARTIAL LAW

Моца Андрій Андрійович

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри географії та туризму,
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2603-6269>

Motsa Andriy

Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education

Стаття присвячена аналізу специфіки забезпечення безпеки туристів в умовах воєнного стану на прикладі приморських регіонів України. Розглянуто основні чинники ризику для туристів, пов'язані з війною, а також пропозиції щодо удосконалення механізмів захисту подорожуючих в період кризових ситуацій. Особливу увагу приділено впливу воєнного стану на функціонування туристичного сектору, зокрема в приморських областях України, де ситуація ускладнюється через бойові дії, руйнування інфраструктури, загрози обстрілів, мінування та можливі терористичні акти. Наголошено на необхідності вдосконалення страхових продуктів, адаптованих до умов воєнного стану, а також на важливості міжвідомчої співпраці органів державної влади, місцевих органів управління та приватного сектору. Підкреслено необхідність подальшого удосконалення системи безпеки та інфраструктури в умовах воєнного стану для збереження туристичного потенціалу України.

Ключові слова: безпека туристів, воєнний стан, приморські регіони України, туризм, кризові ситуації, правове регулювання, ризики, туристична інфраструктура, законодавство.

The article is devoted to the analysis of the specifics of ensuring the safety of tourists under martial law on the example of the coastal regions of Ukraine. The paper examines the main risk factors for tourists associated with the war, as well as proposals for improving the mechanisms for protecting travellers in times of crisis. Particular attention is paid to the impact of martial law on the functioning of the tourism sector, in particular in the coastal regions of Ukraine, where the situation is complicated by hostilities, destruction of infrastructure, threats of shelling, mining and possible terrorist attacks. In particular, the article examines how the legal regime of martial law regulates security measures, such as movement restrictions, evacuation and informing citizens. The author analyses the legislative acts that define the legal order for the protection of tourists in emergency situations, including the Constitution of Ukraine, the Laws of Ukraine 'On the Legal Regime of Martial Law', 'On Tourism', and other regulatory documents governing security issues. In particular, the author highlights the role of laws in creating a risk management system that includes both preventive measures and emergency response. The article emphasises the need to improve insurance products adapted to martial law conditions, as well as the importance of interagency cooperation between state authorities, local governments and the private sector. The author pays special attention to the state of security in the coastal regions of Ukraine, in particular Odesa, Kherson, Mykolaiv and Zaporizhzhia regions, which are of strategic importance for the tourism industry. Tourist safety issues, including the mining of water areas and the destruction of infrastructure, have significantly reduced the flow of tourists, but there are measures in place to ensure safety, such as the construction of shelters, surveys of water areas and the creation of safe places to stay. The conclusions emphasise the need to further improve the security system and infrastructure under martial law to preserve Ukraine's tourism potential.

Keywords: tourist safety, martial law, coastal regions of Ukraine, tourism, crisis situations, legal regulation, risks, tourist infrastructure, legislation.

Постановка проблеми. Забезпечення безпеки туристів є одним з основних завдань туристичної індустрії, особливо в умовах кризових ситуацій, таких як війни чи інші надзвичайні події. Військові конфлікти, зокрема російсько-українська війна, суттєво впливають на туристичний сектор, викликаючи численні виклики щодо забезпечення безпеки подорожуючих та підтримання стабільності туристичних послуг. Особливістю туристичної діяльності в Україні в умовах воєнного стану є необхідність адаптації до нових умов, зокрема забезпечення фізичної, правової та психологічної безпеки туристів.

Правовий режим воєнного стану, оголошений в Україні у зв'язку з повномасштабним вторгненням ворога, накладає особливі обмеження та вимагає розробки специфічних підходів до безпеки туристичних операцій. Це включає як адміністративні, так і технічні заходи, спрямовані на захист туристів від фізичних, економічних, соціальних і психологічних ризиків. Однією з основних проблем є адаптація чинної правової та організаційної інфраструктури до нових реалій, що вимагає як від державних органів, так і від учасників туристичного ринку розробки та впровадження заходів для зменшення негативного впливу воєнних дій на безпеку туристів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій щодо особливостей забезпечення безпеки туристів під час дії правового режиму воєнного стану свідчить про значний інтерес науковців до цієї теми. Так, Ю. Дзюрах та Р. Гуц стверджують, що пріоритетом в умовах воєнного стану є забезпечення безпеки громадян та туристів [1, с. 80]. Зі свого боку, К. Нікітенко підкреслює, що для забезпечення безпеки туристів і підтримки економічної стійкості туристичної галузі в умовах воєнного стану необхідно вживати надзвичайних заходів [2, с. 105]. Водночас С. Тимчук та Р. Кожухівська зауважують, що туроператори, як важливі учасники туристичної індустрії, мають потенціал впливати на свідомість та поведінку туристів [3]. Крім того, В. Царук відзначає, що питання безпеки в умовах воєнного стану пов'язані та з відпочинком на морі [4].

Огляд наукових джерел засвідчує, що питання забезпечення безпеки туристів в умовах воєнного стану, зокрема на прикладі приморських регіонів України, залишається майже не дослідженим.

Метою статті є аналіз специфіки забезпечення безпеки туристів в умовах воєнного стану на прикладі приморських регіонів Укра-

їни, розгляд основних чинників ризику та розробка пропозицій щодо удосконалення механізмів захисту подорожуючих в період кризових ситуацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Воєнний стан, запроваджений у зв'язку з російсько-українською війною, суттєво впливає на функціонування туристичного сектору України, зокрема у приморських регіонах. Обмеження свободи пересування, закриття певних територій і об'єктів, а також знищення інфраструктури значно скорочують можливості для розвитку туризму. Крім того, підвищення рівня небезпеки через загрозу обстрілів, мінування акваторій та можливість терористичних актів відлякують туристів і змушують туроператорів переглядати свої плани. Водночас правовий режим воєнного стану вимагає адаптації механізмів безпеки та створення нових алгоритмів дій для захисту як туристів, так і працівників туристичної галузі. У цих умовах держава посилює правове регулювання, створюючи нові алгоритми для захисту туристів і працівників туристичної галузі. Як наслідок, формується система заходів, спрямованих на мінімізацію ризиків для життя, здоров'я та майна туристів, навіть у складних умовах воєнного стану. Для забезпечення безпеки туристів у приморських регіонах України під час дії правового режиму воєнного стану діють наступні ключові правові документи: 1. Конституція України [5], яка гарантує право на життя, свободу пересування та забезпечення безпеки громадян навіть в умовах надзвичайних обставин. 2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [6], який встановлює порядок введення воєнного стану, регламентує заходи, спрямовані на захист громадян, у тому числі туристів, а також обмеження свободи пересування в небезпечних регіонах. 3. Закон України «Про туризм» [7], який містить положення щодо забезпечення безпеки туристів, зокрема в умовах надзвичайних ситуацій. Крім того, документ визначає відповідальність суб'єктів туристичної діяльності за інформування про потенційні ризики. 4. Закон України «Про страхування» [8], який регулює надання страхових послуг, включаючи страхування туристів, які подорожують у регіони з підвищеним рівнем ризику. 5. Кодекс цивільного захисту України [9], який встановлює заходи із забезпечення цивільного захисту населення, включаючи туристів, у зонах, де є загроза для їхньої безпеки. 6. Указ Президента України про введення воєнного стану в Україні [10] тощо.

Правовий режим воєнного стану накладає особливі зобов'язання на державні органи, спрямовані на забезпечення безпеки як громадян, так і іноземних туристів. Законодавство України передбачає ряд заходів, таких як обмеження пересування у зонах бойових дій, запровадження евакуаційних програм та забезпечення доступу до інформації про поточний рівень загроз. У контексті туризму це потребує створення інтегрованої системи управління ризиками, що включає як превентивні заходи, так і реагування на надзвичайні ситуації. Такі заходи спрямовані не лише на мінімізацію ризиків для туристів, але й на відновлення довіри до туристичного сектору загалом. Важливу роль у цьому процесі відіграє розробка спеціалізованих страхових продуктів, адаптованих до умов воєнного стану. Крім того, необхідно посилити міжвідомчу співпрацю між органами державної влади, місцевого самоврядування та приватним сектором для координації дій у кризових ситуаціях. Особлива увага приділяється інформаційній підтримці туристів, яка повинна бути оперативною, достовірною та доступною кількома мовами. Такі ініціативи формують основу для забезпечення безпеки туристів навіть у надзвичайних умовах, сприяючи збереженню репутації України як туристичної держави.

Приморські регіони України, зокрема Одеська, Херсонська, Миколаївська та Запорізька області, мають важливе стратегічне значення не лише з економічного, але й з туристичного погляду. Вони приваблюють значну кількість туристів завдяки своїм курортам, природним ресурсам та культурним пам'яткам. Проте в умовах воєнного стану ці регіони опинились під загрозою через активні бойові дії, руйнування інфраструктури, а також можливі атаки на критично важливі об'єкти.

Станом на 19 листопада 2024 року під окупацією перебуває значна частина приморських регіонів України: 72,12% Запорізької області, 71,87% Херсонської та 0,53% Миколаївської областей [11]. Решта території причорноморських регіонів України також знаходиться під постійною загрозою через близькість до зони бойових дій. Це значно ускладнює питання безпеки туристів, вимагаючи посилення заходів як з боку державних органів, так і приватних ініціатив для мінімізації ризиків у регіоні.

Забезпечення безпеки туристів в Одеській області у контексті воєнного стану є ключовим чинником для підтримки туристичної галузі

регіону. З початком повномасштабної війни Одеса продовжує приймати відвідувачів, однак туристичний потік суттєво зменшився через загрози ракетних обстрілів та замінування. Важливим аспектом безпеки є створення та облаштування укриттів у готелях і громадських місцях, що стало обов'язковою вимогою для функціонування туристичного бізнесу. Міська влада організувала водозахисно-рятувальні служби, обстеження морського дна, а також системи оповіщення про небезпеку для відпочивальників. Значна увага приділяється інформуванню туристів про правила поведінки під час повітряних тривог та необхідність перебування в спеціально облаштованих зонах. Особливо небезпечними залишаються стихійні пляжі, які активно відвідують туристи, попри заборони. Водночас у 2024 році спостерігався значний прогрес у підготовці курортного сезону, зокрема відкриття двадцяти облаштованих локацій для купання. Внутрішній туризм став основою підтримки місцевої економіки, адже багато українських туристів обрали відпочинок в Одесі як альтернативу закордонним поїздам. Попри складнощі, Одеса зберігає значний потенціал, пропонуючи безпечний і комфортний відпочинок. Злагоджена співпраця влади, бізнесу та туристів сприяє збереженню оптимізму та розвитку курортної інфраструктури навіть за умов війни [12].

У Миколаївській області забезпечення безпеки туристів є пріоритетом у контексті введення правового режиму воєнного стану. З огляду на небезпеку російських обстрілів, купання в Чорному морі та відпочинок на прибережних зонах залишаються забороненими, що підтверджено обмеженнями, чинними з 2023 року. Водночас місцева влада пропонує альтернативні безпечні місця для відпочинку, зокрема лимани, річки та внутрішні водойми, які не постраждали від бойових дій. Наприклад, ландшафтний парк «Тилігульський», Актівський каньйон, Мигіївські пороги та міські пляжі у Южноукраїнську та Первомайську є доступними для відвідувачів. Для забезпечення безпеки пляжів проведено обстеження та очищення водойм, встановлено буйки та вжито заходів благоустрою. Туристична індустрія області значно постраждала, оскільки кількість відвідувачів у 2023 році знизилася до 120 тисяч у порівнянні з 2,3 мільйона у 2021 році [13].

У контексті введення правового режиму воєнного стану Запорізька область стикається з серйозними викликами у сфері

туризму, спричиненими окупацією та воєнними діями. Основні туристичні напрямки регіону, зокрема Бердянськ, Приморськ і Кирилівка, стали недоступними, що призвело до втрати значної частини інфраструктури, включаючи туристичні комплекси, готелі та заклади харчування. На підконтрольній Україні території основну аудиторію становлять внутрішні туристи, а також переселенці, для яких організовуються екскурсії як спосіб відпочинку та адаптації. Туристичні агенції, такі як «Веста тревел», поступово відновлюють свою діяльність, організовуючи тури Україною, хоча попит на туристичні послуги залишається нестабільним. Частина підприємців змушена була перевести бізнес у безпечніші регіони, що ускладнює відновлення галузі. На окупованих територіях більшість баз відпочинку зруйновано, частина майна розграбована або використовується російськими військовими, що потребуватиме значних зусиль для відновлення. Критичною також є проблема власності туристичних закладів, що належать російському бізнесу, яка потребує вирішення в межах національного законодавства [14].

Херсонська область, яка раніше була важливим туристичним центром України, зазнала значних руйнувань унаслідок військових дій, що суттєво вплинуло на забезпечення безпеки туристів. Замінування територій, особливо на узбережжях Чорного та Азовського морів, створює смертельну небезпеку для відвідувачів, унеможливлюючи доступ до багатьох природних об'єктів. Руйнівний вплив російської агресії поширився і на заповідні території, зокрема на острів Джарилгач, де після пожежі знищено 16 км унікальної екосистеми, відновлення якої потребуватиме від 4 до 12 років. На території Джарилгача зараз розміщені військові об'єкти, що робить острів недоступним для цивільних. Аналогічно, курортні села Лазурне та Залізний Порт залишаються закритими через військові дії. Значних втрат зазнав і заповідник «Асканія-Нова», де вигоріло понад 2 тисячі гектарів земель, а рідкісні тварини були вивезені під виглядом обміну. В умовах воєнного стану надзвичайно важливо реалізувати заходи з розмінування територій і охорони природних ресурсів для забезпечення безпеки туристів у майбутньому. Це включає моніторинг екологічної ситуації, створення безпечних туристичних маршрутів і міжнародну підтримку для відновлення зруйнованих природних об'єктів [15].

Станом на 1 листопада 2024 року податкові надходження від туристичної діяльності демонструють значні регіональні відмінності, обумовлені як географічними, так і соціально-економічними факторами. Лідером серед зазначених регіонів є Одеська область, де обсяг надходжень досяг 335234598 грн, що забезпечило їй четверте місце в загальнодержавному рейтингу. Запорізька область, попри значні втрати туристичної інфраструктури через військові дії, посідає 18 місце з надходженнями у 68385783 грн. У Миколаївській області, яка займає 19 місце, податкові надходження склали 67167587 грн, що свідчить про подібний рівень економічної активності в сфері туризму. Найменші показники спостерігаються в Херсонській області, де через окупацію та руйнування інфраструктури надходження становили лише 11130461 грн, що відповідає 23 місцю. Військові дії, втрата доступу до ключових туристичних об'єктів і руйнація природного середовища значно ускладнюють відновлення туристичної діяльності у регіонах, що знаходяться ближче до зони бойових дій [16].

Відповідно, забезпечення безпеки туристів у цих областях є складним процесом, який вимагає інтеграції різних правових, адміністративних та організаційних заходів. Важливість цієї проблеми зростає, оскільки такі регіони, як Одеська, Херсонська, Миколаївська та Запорізька області, мають значну туристичну привабливість завдяки своїм природним ресурсам і культурним пам'яткам. Однак воєнні дії, руйнування інфраструктури та загроза обстрілів серйозно ускладнюють ситуацію. В умовах правового режиму воєнного стану обмеження свободи пересування, мінування територій і можливість терористичних атак роблять ці території небезпечними для відпочивальників. Офіційні документи, такі як Конституція України, Закон України «Про правовий режим воєнного стану», а також Закон України «Про туризм», регламентують правові норми щодо захисту громадян у надзвичайних обставинах, включаючи туристів.

Тому для ефективного забезпечення безпеки туристів потрібно розробити систему превентивних заходів, що включає створення спеціальних укриттів, евакуаційні плани, а також інформування про рівень загрози. Важливим аспектом є співпраця державних органів, місцевих адміністрацій і туристичних підприємств, що дозволяє оперативно реагувати на зміну ситуації. Зокрема, у Одеській області,

попри загрози ракетних обстрілів, збережено внутрішній туризм, і відкрито безпечні локації для купання. У Миколаївській області обмеження на відпочинок біля моря призвели до розвитку альтернативних турів на безпечні природні об'єкти. У Запорізькій та Херсонській областях окупація та активні бойові дії значно знизили потік туристів, однак місцева влада все ж підтримує внутрішній туризм, організовуючи безпечні маршрути.

Однією з важливих складових є страхування туристів, яке гарантує фінансову безпеку під час подорожей в умовах високих ризиків. Відновлення довіри до туристичного сектору потребує значних зусиль і адаптації існуючих механізмів безпеки, а також розробки нових стратегій для забезпечення комфортного та безпечного відпочинку в умовах воєнного стану. Зокрема, в Одеській області створено системи оповіщення про небезпеку, а в Миколаївській області здійснено очищення водойм і встановлення буйків на безпечних пляжах. Усі ці заходи спрямовані на мінімізацію ризиків для туристів та збереження туристичної інфраструктури, яка повинна стати основою для майбутнього розвитку регіонів після завершення воєнних дій.

Одним із ключових завдань у сучасному туризмі, особливо в умовах постійних загроз, є розробка ефективних механізмів реагування на надзвичайні ситуації, що включають не тільки евакуацію туристів, але й створення спеціально облаштованих безпечних зон, де вони можуть перебувати в разі необхідності. Важливим аспектом є також забезпечення доступу до своєчасної і достовірної інформації, що дозволяє туристам швидко реагувати на зміни в безпековій ситуації. Для цього необхідно створювати інформаційні платформи та мобільні додатки, які працюють у реальному часі, і можуть інформувати як про потенційні небезпеки, так і про способи їх уникнення.

Ключовим є також ефективне планування евакуації туристів. Для цього потрібен чітко організований процес, що включає не лише визначення евакуаційних маршрутів, але й наявність спеціалізованих команд, які будуть діяти в разі надзвичайних ситуацій, координу-

вати рух людей та надавати необхідну допомогу. Крім того, важливою складовою є підготовка туристичних об'єктів, зокрема готелів та інших засобів розміщення, до реагування на можливі загрози, що включає як тренування персоналу, так і створення інфраструктури для комфортної евакуації та безпеки.

На підставі зазначеного, зауважимо, що приморські регіони України мають значний туристичний потенціал, однак в умовах воєнного стану забезпечення безпеки туристів стає критично важливим завданням. Реалізація запропонованих заходів дозволить мінімізувати негативний вплив воєнних дій на туристичну галузь, забезпечуючи при цьому належний рівень безпеки подорожуючих. Однак успішне подолання викликів потребує тісної співпраці між державними органами, приватним сектором і міжнародними партнерами.

Висновки. Отже, на підставі проведеного дослідження можна зробити висновок, що воєнний стан в Україні істотно вплинув на туристичний сектор, особливо в прибережних регіонах, де обмеження свободи пересування та руйнування інфраструктури спричиняють зменшення туристичних можливостей. Підвищена небезпека від обстрілів, мінування та терористичних актів також впливає на відтік туристів і змушує адаптувати механізми безпеки для захисту громадян. Однак держава посилює правове регулювання для забезпечення безпеки туристів, включаючи нові алгоритми реагування на надзвичайні ситуації. Регіони, що постраждали від бойових дій, як-от Одеська, Херсонська та Запорізька області, зіштовхуються з величезними труднощами в підтримці туристичної інфраструктури, але завдяки злагодженій співпраці органів влади та бізнесу вдається підтримувати внутрішній туризм. Водночас розвиток альтернативних безпечних локацій і систем страхування є важливим для збереження туристичної привабливості. Прогрес у підготовці до курортного сезону та запровадження спеціальних заходів безпеки сприяють відновленню довіри до туристичної галузі в умовах війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дзюрах Ю. М., Гуц Р. Б. Державне регулювання розвитку індустрії туризму України в умовах воєнного стану. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2024. Том 35 (74) № 1. С. 78–84.
2. Нікітенко К. С. Управління ризиками в туристичній індустрії в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Льотної академії: збірник наукових праць*. 2023. Вип. 8. С. 101–109.
3. Тимчук С., Кожухівська Р. Роль туроператорів у забезпеченні безпеки туризму та просуванні миру і стабільності через військовий туризм. *Економіка та суспільство*. 2023. № 52. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2531>
4. Царук В. В. Туризм в Україні в умовах воєнного стану – проблеми відновлення та пошуку нових моделей управління. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2023. № 4. С. 15–24.
5. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
6. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
7. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 № 324/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text>
8. Про страхування: Закон України від 18.11.2021 № 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>
9. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>
10. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
11. Дубовенко А. 1000 днів війни – скільки території України окуповано та що далі. URL: <https://armiya.novyny.live/1000-dniv-viini-skilki-teritoriyi-ukrayini-okupovano-ta-shcho-dali-213725.html>
12. Шабанов М. Туристичний сезон 2024: Одеса перед викликами третього літа повномасштабної війни. URL: <https://dif.org.ua/article/turistichniy-sezon-2024-odesa-pered-viklikami-tretogo-lita-povnomasshtabnoi-viyni>
13. Відпочинок на Миколаївщині влітку 2024: чи буде пляжний сезон та які запровадять обмеження? URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/4019/vacation-in-mykolaiv-region-in-summer-2024-will-there-be-a-beach-season-and-what-restrictions-will-be-introduced?srsId=AfmBOooKWYAgRXs2prggvxQREWG-ZfRPCev3ldmB5dP02e-blwhqMzpe#vpliv-viini-na-turizm-u-mikolayivshhni>
14. Чабліна А. Що відбувається з локальним туризмом у Запорізькій області на 3 рік великої війни. URL: <https://vidbudova.zp.ua/shcho-vidbuvaetsia-z-lokalnym-turyzmoz-u-zaporizkii-oblasti-na-3-rik-velykoi-viyni/>
15. Щидловська Г. Знищення туризму на Херсонщині: наслідки війни та перспективи відновлення. URL: <https://vgoru.org/analitika/znishhennia-turizmu-na-xersonshhni-naslidki-viini-ta-perspektivi-vidnovlennia>
16. Податкова карта України. URL: <https://map.tax.gov.ua/main>

REFERENCES:

1. Dzyurakh, Y. M., Huts, R. B. (2024). Derzhavne rehuliuвання rozvytku industriyi turyzmu Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [State regulation of tourism industry development in Ukraine under martial law]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho – Scientific Notes of TNU named after V. I. Vernadskyi. Serii: Publichne upravlinnia ta administruvannia – Series: Public Administration and Management*, 35 (74) № 1, 78–84. [in Ukrainian]
2. Nikitenko, K. S. (2023). Upravlinnia ryzykamy v turystychnii industriyi v umovakh voiennoho stanu [Risk management in the tourism industry under martial law]. *Naukovyi visnyk Lotnoi akademii: zbirnyk naukovykh prats – Scientific Bulletin of the Flight Academy: Collection of Scientific Works*, 8, 101–109. [in Ukrainian]
3. Tymchuk, S., Kozhukhivska, R. (2023). Rol' turoperatoriv u zabezpechenni bezpeky turyzmu ta prosuvanni myru i stabil'nosti cherez viiskovy turyzm [The role of tour operators in ensuring tourism security and promoting peace and stability through military tourism]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, 52. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2531> [in Ukrainian]
4. Tsaruk, V. V. (2023). Turyzm v Ukraini v umovakh voiennoho stanu – problemy vidnovlennia ta poshuku novykh modelei upravlinnia [Tourism in Ukraine under martial law – problems of recovery and the search for new management models]. *Tavriyskyi naukovyi visnyk – Tavriian Scientific Bulletin. Serii: Publichne upravlinnia ta administruvannia – Series: Public Administration and Management*, 4, 15-24. [in Ukrainian]
5. Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996 № 254k/96-VR [Constitution of Ukraine, June 28, 1996 № 254k/96-VR]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian]

6. Pro pravyi rezhym voiennoho stanu: Zakon Ukrainy vid 12.05.2015 № 389-VIII [On the legal regime of martial law: Law of Ukraine, May 12, 2015 № 389-VIII]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> [in Ukrainian]
7. Pro turyzm: Zakon Ukrainy vid 15.09.1995 № 324/95-VR [On Tourism: Law of Ukraine, September 15, 1995 № 324/95-VR]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian]
8. Pro strakhuvannia: Zakon Ukrainy vid 18.11.2021 № 1909-IX [On Insurance: Law of Ukraine, November 18, 2021 № 1909-IX]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text> [in Ukrainian]
9. Kodeks tsyvil'noho zakhystu Ukrainy vid 02.10.2012 № 5403-VI [Civil Protection Code of Ukraine, October 2, 2012 № 5403-VI]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> [in Ukrainian]
10. Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24.02.2022 № 64/2022 [On the introduction of martial law in Ukraine: Decree of the President of Ukraine, February 24, 2022 № 64/2022]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> [in Ukrainian]
11. Dubovenko, A. (2024). 1000 dniv viiny – skil'ky terytorii Ukrainy okupovano ta shcho dali [1000 days of war – how much territory of Ukraine has been occupied and what next]. Available at: <https://armiya.novyny.live/1000-dniv-viini-skilki-teritoriyi-ukrayini-okupovano-ta-shcho-dali-213725.html> [in Ukrainian]
12. Shabanov, M. (2024). Turystychnyi sezon 2024: Odesa pered vyklykamy tretogo lita povnomasshtabnoi viiny [Tourism season 2024: Odesa facing challenges of the third summer of full-scale war]. Available at: <https://dif.org.ua/article/turistichniy-sezon-2024-odesa-pered-viklikami-tretogo-lita-povnomasshtabnoi-viyni> [in Ukrainian]
13. Vidpochynok na Mykolaivshchyni vlitku 2024: chy bude pliazhnuiy sezon ta yaki zaprovadyt' obmezhenia? [Vacation in Mykolaiv region in summer 2024: will there be a beach season and what restrictions will be introduced?]. Available at: <https://visitukraine.today/uk/blog/4019/vacation-in-mykolaiv-region-in-summer-2024-will-there-be-a-beach-season-and-what-restrictions-will-be-introduced?srsId=AfmBOooKWYAgRXs2prggvXQREWG-ZfRPCev3ldmB5dP02e-blwhqMzpe#vpliv-viini-na-turizm-u-mikolayivshhyni> [in Ukrainian]
14. Chablina, A. (2024). Shcho vidbuvaietsia z lokal'nym turyzmom u Zaporiz'kii oblasti na 3 rik velykoi viiny [What is happening with local tourism in Zaporizhzhia region on the 3rd year of the great war]. Available at: <https://vidbudova.zp.ua/shcho-vidbuvaietsia-z-lokalnym-turyzmom-u-zaporizkii-oblasti-na-3-rik-velykoi-viiny/> [in Ukrainian]
15. Shidlovska, H. (2024). Znyshchennia turyzmu na Khersonshchyni: naslidky viiny ta perspektyvy vidnovlennia [Destruction of tourism in Kherson region: consequences of the war and prospects for recovery]. Available at: <https://vgoru.org/analitika/znishchennia-turizmu-na-khersonshhyni-naslidki-viini-ta-perspektivi-vidnovlennia> [in Ukrainian]
16. Podatkova karta Ukrainy [Tax map of Ukraine]. Available at: <https://map.tax.gov.ua/main> [in Ukrainian]